

Minderåriga på byggarbetsplatser

BYGGFÖRETAGEN

Att som grundskoleelev få komma ut på en byggarbetsplats för att pröva på ett yrke kan vara ett av de bästa sätten att väcka ett intresse för bygginriktad utbildning. För elever i en pågående yrkesutbildning i gymnasieskolan är det en nödvändighet att få tillämpa lärandet från skolan.

För minderåriga under 18 år gäller Arbetsmiljöverkets föreskrift, AFS 2023:2 Planering och organisering av arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar; 8:e kapitlet om Minderårigas arbetsmiljö.

Vad får en minderårig inte göra?

Det finns många arbetsuppgifter som en minderårig inte får utföra och många ämnen som en minderårig inte får hantera.

En minderårig får inte arbeta ensam med riskfyllda arbetsuppgifter.

Det finns också begränsningar som gäller arbetstider och hur mycket en minderårig får arbeta med hänsyn till att eleven också ska orka med skolgången.

Vad får en minderårig göra?

Utföra arbetsuppgifter som inte är riskfyllda.

En minderårig får utföra vissa riskfyllda arbetsuppgifter under förutsättning att hen har fått utbildning för dessa.

Checklista:

- För praoelever från grundskolan gäller att inga riskfyllda arbetsuppgifter får utföras.
- Inför mottagande av elever från yrkesutbildning ska samråd med skolan genomföras.
- Undersök och gör en riskbedömning för aktuell arbetsplats.
- Eventuellt behöver en medicinsk kontroll göras.
- För den som har en yrkesutbildning får vissa riskfyllda arbetsuppgifter utföras. Planera åtgärder i samråd med skolan.
- Ensamarbete med riskfyllda arbetsuppgifter är inte tillåtet för minderåriga. Inte ens för den som har fått utbildning för dessa.
- Handledare med minst ett års erfarenhet av arbetet och som är minst 18 år ska utses.
- Gör en kontaktlista för varje elev.
- Informera och introducera i samband med elevens ankomst till arbetsplatsen.

Vid anställning av minderåriga:

- Information till vårdnadshavare och skyddsombud.
- Vårdnadshavares medgivande upp till och med 16 års ålder.

Mer information >

Sammanställning av krav och råd till företag som tar emot elever på praktik eller anställer personer under 18 år.

Att ge ungdomar möjlighet att komma till en byggarbetsplats för praktik, sommarjobb eller liknande är ett viktigt bidrag till branschens kompetensförsörjning. Det handlar för de yngre eleverna från grundskolan om att skapa intresse för ett val av utbildning och yrke. För de som går en yrkesutbildning ska praktikperioderna leda till aktuella yrkeskunskaper, vilket är viktigt för återväxten av yrkesskickliga medarbetare till branschen.

Byggarbetsplatser är fyllda av risker som måste förebyggas. Detta är särskilt viktigt i samband med minderåriga på arbetsplatserna, d.v.s. elever och andra under 18 år.

Det finns regler/råd från Arbetsmiljöverket som rör minderåriga i allmänhet och från Skolverket som rör elever på praktik. När det gäller elever på arbetsplatsförlagt lärande (apl) ställs det krav både på skolhuvudmannen och företaget (praktikgivaren). Här nedan har vi samlat det viktigaste för företaget att hålla reda på och ger i slutet några råd från branschen genom Byggbranschens yrkesnämnd, BYN och från Byggföretagen. Det finns också en referensförteckning i slutet, som är till nytta för den som behöver veta mer.

Regler och råd från Arbetsmiljöverket

Y Kort sammanfattat gäller enligt Arbetsmiljöverkets föreskrift *AFS 2023:2*
Z *Planering och organisering av arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar; 8 kapitlet om Minderårigas arbetsmiljö:*

- **Undersökning och riskbedömning** ska göras, särskilt med tanke på att minderåriga oftast inte är fysiskt och psykiskt mogna. (AFS 2023:2, 8 kap 4 §)
- **Medicinska kontroller kan behövas** i vissa fall. Arbetsmiljöverket pekar inom byggverksamheten särskilt på bergarbete. Skolor har ett särskilt ansvar i detta sammanhang, inte minst med tanke på individuell anpassning, beroende på exempelvis allergier/astma/eksem, hörselnedsättning, epilepsi, diabetes och rädsla för höga höjder. (5 §)
- **Åtgärder** enligt riskbedömning och eventuella medicinska kontroller **ska planeras i samråd mellan skola och företag.** (6 §)

- **Information** ska ges till **vårdnadshavare och skyddsombud** i samband med anställning av minderåriga. (7 §)
- **Vårdnadshavares medgivande** i samband med anställningar av minderåriga upp till det år de fyller 16 år. Ett arbete får exempelvis inte gå ut över skolarbetet. (7 §)
- **Rutiner för introduktion och information** ska finnas och följas. Arbetet ska ledas och tillses av en person som har minst ett års erfarenhet av arbetsuppgifterna och ha fyllt 18 år. (9 §)
- **Riskfyllda ämnen och arbetsuppgifter är förbjudna** – med **undantag för de som har utbildning** enligt en särskild bilaga. (10 §)
- **Ensamarbete får inte förekomma** i anslutning till angivna riskfyllda arbetsuppgifter. Inte ens för den som har fått utbildning. (11 §)
- **För barn upp till 16 års ålder gäller särskilda regler.** (12-14 §§)
- Det finns också vissa **begränsningar gällande arbetstider, särskilt för de som är under 16.** (15-23 §§)

För typiska grupper av minderåriga kan följande slutsatser dras av föreskriften:

- *Elever i grundskolan som gör praktik (prao)*
Elever från grundskolan som gör prao kan inte förväntas ha fått någon utbildning som medger att det blir möjligt att utföra någon av de uppräknade riskfyllda arbetsuppgifterna. De arbetsuppgifter som får utföras på en byggarbetsplats är därför mycket begränsade. Men det innebär inte att det är omöjligt eller förbjudet att erbjuda en praoplats i ett byggföretag för att väcka intresset för fortsatt utbildning inom bygg.
- *Ungdomar utan yrkesutbildning som anställs under ferier samt i yrkesorienteringspraktik*
Ungdomarna kan inte förväntas ha fått någon utbildning som medger att det blir möjligt att utföra någon av de uppräknade riskfyllda arbetsuppgifterna. De arbetsuppgifter som får utföras på en byggarbetsplats är mycket begränsade.
- *Elever som genomgår en yrkesutbildning i gymnasieskolan*
Många riskfyllda arbetsuppgifter enligt AFS 2023:2 8 kap 10 § och bilaga 2 är tillåtna för elever som gör handledarledd praktik. Detta förutsätter att eleverna har fått utbildning i det aktuella momentet. Ensamarbete med riskfyllda arbetsuppgifter är inte tillåtet.
Det är viktigt att skolan lämnar information till företaget om vilka riskfyllda arbetsuppgifter som eleven har fått utbildning för.
- *Elever från en yrkesutbildning i gymnasieskola som anställs under ferier*
Många riskfyllda arbetsuppgifter enligt 2023:2 8 kap 10 § och bilaga 2 är tillåtna om arbetsuppgiften ”utförs av ungdomar som fullgjort gymnasieutbildning eller likvärdig utbildning för arbetsuppgiften”.

Ensamarbete med riskfyllda arbetsuppgifter är inte tillåtet för minderåriga. Företaget behöver säkerställa att utbildning avseende riskfyllda arbetsuppgifter dokumenteras.

■ *Anställda Företagslärlingar (trad. lärlingar) som genomför sig grundutbildning i företaget och som är under 18 år*

Generellt anger parterna genom yrkesutbildningsavtalet att anställning av företagslärlingar under 18 års ålder ”normalt inte ska ske”. Möjlighet finns att söka undantag efter ansökan till BYNs nationella kansli.

Om utbildningen genomförs i enlighet med yrkesutbildningsavtalet och lärlingen fått utbildning på aktuella riskfyllda arbetsuppgifter bör arbete få utföras i enlighet med föreskriftens undantag. Företaget ska, utöver rutinerna i lärlingsutbildningen, vara noga med att dokumentera utbildning som avser arbete med riskfyllda arbetsuppgifter. Ensamarbete med riskfyllda arbetsuppgifter är inte tillåtet.

Råd från Skolverket

Skolverket anger att *huvudmannen för skolan och företaget (praktikgivaren) tillsammans har ansvar för elevens arbetsmiljö.*

En elev som genomgår utbildning på en arbetsplats ska, när det gäller arbetsmiljöfrågor, likställas med en arbetstagare.

Skolhuvudmannen måste säkerställa att arbetsplatsen har en arbetsmiljö som uppfyller gällande krav. Dessutom tillse att det finns försäkringar om en elev skulle orsaka materialskador under apl. Eleven har också möjlighet att få en ersättning från staten vid en skada som inträffar under apl (SKOLFS 1991:47). Arbetsmiljölagstiftningen gäller även för elever i apl, praktik och prao.

Praktisk arbetslivsorientering (prao)

Elever i åk 8 eller 9 ska få minst tio dagars prao på arbetsplatser. Det finns möjligheter för skolhuvudmannen att ordna prao på ett yrkesprogram som en lösning om det inte går att ordna prao på något annat sätt.

I grunden är prao ett bra sätt att öka intresset för utbildningar som förbereder för arbete i byggbranschen. Men det förutsätter att praoplatser på byggarbetsplatser kombineras med tydlighet om vilket slags arbetsuppgifter som inte är tillåtna. Det är också viktigt att elevernas erfarenheter blir positiva, för att öka intresset att utbilda sig mot bygg efter prao.

Arbetsplatsförlagt lärande (apl)

Skolverket har rådgivande information om elever på apl. Sök på ”apl” på Skolverkets webb om du vill veta mer eller ta del av den lathund som Skolverket har tagit fram om apl.

Företaget kan förvänta sig utförlig information från den aktuella skolan (skolhuvudmannen).

En nyckelperson när det gäller apl är den handledare som utses av företaget.

Skolhuvudmannen ska stämma av handledarens uppdrag inför apl-perioden.

Det finns inga formella krav på handledarutbildning och olika skolor hanterar på olika sätt. I vissa fall, exempelvis i samband med utbildningsformen ”gymnasial lärling”, krävs en handledarutbildning godkänd av Skolverket för att skolan ska kunna betala ut en ersättning till företaget som avser handledare.

Rådgivning från branschen

Byggbranschens yrkesnämnd (BYN)

BYN eller yrkesutbildningsavtalet har inga ytterligare regler avseende arbetsmiljön för elever eller anställda lärlingar.

Med tanke på minderårigföreskriftens omfattande begränsningar anger yrkesutbildningsavtalet att *anställning av företagslärlingar* under 18 års ålder normalt inte ska ske. Det finns möjlighet att ansöka till BYNs kansli om undantag från åldersgränsen, men det krävs då att arbetsgivaren intygar kunskap om minderårigföreskriften och att vårdnadshavare ger sitt medgivande.

BYNs handledarutbildning

BYN har en handledarutbildning som är godkänd av Skolverket. Den är tänkt att fungera för olika slags handledarskap, både det som gäller i samband med apl-elever från skolan, företagslärling och för tiden efter grundutbildningen fram till yrkesbevis.

Byggföretagen

Inför prao och apl-perioder:

Från Byggföretagen vill vi utöver de krav och råd som anges av Arbetsmiljöverket och Skolverket ge följande rådgivning gällande minderåriga:

Skolhuvudmannen ansvarar för att planeringen av apl och prao genomförs på rätt sätt.

En bra praktik är nödvändig för att skoleleverna ska få en komplett yrkesutbildning som lever upp till aktuella krav. Om skolan brister i förberedelser, kontakter och uppföljning bör företaget överväga att avstå från att erbjuda praktik.

Elever i en yrkesutbildning som gör praktik kan förväntas ha en basutrustning av personlig skyddsutrustning med sig från skolan. För praoelever behöver detta lösas i samråd med skolan.

Skolhuvudmannen ska informera företaget om personuppgifter, vad eleven förväntas lära sig under apl och eventuella medicinska förhållanden som är viktiga för företaget att känna till.

Det är viktigt att skolorna ger information om vilka riskfyllda arbetsuppgifter som eleverna har fått utbildning för. Efterfråga detta om skolan inte ger den informationen. Företaget behöver också säkerställa att elever, i likhet med vad som gäller för den egna personalen, bemöts med respekt och inte utsätts för diskriminering och trakasserier. Sist men inte minst: Stäm av genomförandet enligt föreskriften 2023:2 8 kapitlet om *Minderårigas arbetsmiljö*.

Introduktion och genomförande:

Ge eleven (eller den anställde) en genomtänkt introduktion:

- Presentera eleven för handledare och övriga kollegor.
- Gå igenom säkerhetsfrågor och risker på arbetsplatsen.
- Ta upp praktiska rutiner; tider, resor, personlig skyddsutrustning, ombyte mm.
- Säkerställ att det finns kontaktuppgifter och tydliga rutiner för frånvaro/sjukdom, olyckor/tillbud/ och inträffade händelser/situationer på arbetsplatsen.

Enligt föreskriften 2023:2 8 kap om *Minderårigas arbetsmiljö* ska en handledare ha fyllt 18 år, ha kunskaper om arbetet och ha minst ett års erfarenhet. Handledaren bör ha yrkesbevis i aktuellt yrke och ha gått en handledarutbildning. Det är också krav på att handledaren har gått behörighetsutbildningar med anknytning till förekommande riskmoment.

Vid tillbud/olycka:

Arbetsmiljöverket anger att det är Skolhuvudmannen som är ansvarig för att anmäla en olycka eller ett tillbud som gäller en elev på praktik till Arbetsmiljöverket.

Läs mer

- AFS 2023:2 Planering och organisering av arbetsmiljöarbete – grundläggande skyldigheter för dig med arbetsgivaransvar; 8 kapitlet om Minderårigas arbetsmiljö (<https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/foreskrifter/planering-och-organisering-av-arbetsmiljoarbete-grundlaggande-skyldigheter-for-dig-med-arbetsgivaransvar-afs2023-2.pdf>)
- Om minderårigas arbetsmiljö – vägledning till Arbetsmiljöverkets föreskrifter minderårigas arbetsmiljö, Arbetsmiljöverket, 2012, ISBN 978-91-7464-497-5 (<https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/bocker/om-minderarigas-arbetsmiljo-en-vagledning-till-foreskrifterna-afs201203-bok-h4532.pdf>)
- Så får barn och ungdomar arbeta (ADI 43), broschyr, Arbetsmiljöverket, (<https://www.av.se/globalassets/filer/publikationer/broschyrer/sa-far-barn-och-ungdomar-arbeta-broschyr-adi043.pdf>)
- Tillämpning av reglerna om riskbedömning enligt föreskrifterna om minderårigas arbetsmiljö vid PRAO, APL och andra praktikplatser avseende kombinerad undervisning och praktik, Arbetsmiljöverket, 2015 (<https://www.av.se/globalassets/filer/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/minderarigas-arbetsmiljo-praktikplatser-tillampning-riskbedomning-2015.pdf>)
- Planera, genomför och följ upp arbetsplatsförlagt lärande – en lathund som stöd för att skaffa nya apl-glasögon, Skolverket, 2018, ISBN: 978-91-7559-560-3 (<https://www.skolverket.se/getFile?file=11669>)

Ett snabbt sätt att hitta information om Arbetsmiljöverkets regler, råd och handböcker är att använda sökfunktionen i webbläsaren. Det är lätt att få fram en AFS som pdf med en sökning på t.ex. ”AFS 2023:2”.